

Отже, право звертатися до суду з позовом про оскарження таких правочинів мають акціонери, які були такими на момент вчинення правочинів.

Ще одне питання, на яке слід звернути увагу стосується захисту контрагента по таких договорах. Існують дві протилежні позиції з цього приводу. Одні вчені вважають, що визнання значного правочину недійсним порушує законні права та інтереси добросовісного контрагента. Так, О. В. Гутніков пропонує визнавати значний правочин недійсним тільки у випадку, якщо інша сторона правочину знала про те, що для юридичної особи такий правочин є значним і був порушений порядком його укладення [3, с. 438-439]. Аналогічної точки зору притримується Т. В. Боднар [1,2]. Прибічники іншої точки зору (зокрема, Л. О. Кондратенко) [6, с. 97] заперечують можливість визнання недійсним значного правочину ставити у залежність від того знала, чи не знала інша сторона те, що правочин є значним. Зазначають, що в такому випадку втрачається призначення категорії значних правочинів.

Вважаємо за доцільне передбачити в законі, що акціонерне товариство, до укладення значного правочину чи правочину із заінтересованістю зобов'язане повідомити контрагента про те, що такий договір є значним або з заінтересованістю для акціонерного товариства. В протилежному випадку, таке акціонерне товариство, у разі визнання правочину недійсним, буде зобов'язане відшкодувати збитки іншій стороні.

Слід також закріпити в Законі положення, що значні правочини та правочини із заінтересованістю, у разі порушення порядку їх укладення, можуть бути визнані недійсними за позовом визначених в законі заінтересованих осіб (зокрема, акціонерного товариства, акціонера та контрагента за договором).

Таким чином, правочини із заінтересованістю та значні правочини будуть вважатися дійсними за умови дотримання передбачених законом положень. У випадку неприйняття рішення про їх вчинення, або порушення порядку їх вчинення, такі правочини можуть бути визнані недійсними за рішенням суду. До осіб, які мають право оскаржувати такі договори (правочини) слід віднести акціонерне товариство, акціонера та контрагента за таким договором (при чому, надати контрагенту

право вимагати відшкодування збитків, яких він зазнав у зв'язку з визнанням такого договору недійсним).

Список використаної літератури. 1. Боднар Т. Значні правочини акціонерних товариств / Т. Боднар // Юридична Україна. – 2009. – № 1. – с.43-48. 2. Боднар Т. Правочини акціонерних товариств, щодо вчинення яких є заінтересованість / Т. Боднар // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – с.36-40. 3. Гутніков О.В. Недействительные сделки в гражданском праве: Теория и практика оспаривания / О. В. Гутніков. – М.: Бератор-Пресс, 2003. – 576 с. 4. Карчевський К. А. Недійсність значного правочину акціонерного товариства, вчиненого з порушенням встановленого порядку / К. А. Карчевський // Актуальні питання цивільного та господарського права. 2010. – № 4 (23). – с.9-19. 5. Карчевський К. А. Особи, що можуть звернутися з позовом про визнання недійсним значного правочину акціонерного товариства, вчиненого з порушенням встановленого порядку / К. А. Карчевський // Актуальні питання цивільного та господарського права. 2010. – № 5 (24). – с. 24-38. 6. Кондратенко Л. О. Недействительность сделок, совершаемых юридическими лицами : дисс... к. ю. н.: спец. 12.00.03 / Байкальский государственный университет экономики и права. – Иркутск, 2007. – 192 с. 7. Пушкарев И. П. Порядок одобрения органами управления хозяйственных обществ крупных сделок и сделок, в совершении которых имеется заинтересованность : дисс... к. ю. н. спец. 12.00.03. – Челябинск, 2008 – 209 с. 8. Степанюк Н. В., Анисимов А. В. Оспаривание сделок с заинтересованностью и крупных сделок в рамках корпоративных споров / Н. В. Степанюк, А. В. Анисимов // Законы России: опыт, анализ и практика. – 2011. – № 10. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJ;n=57831> 9. Телюкина М. В. Комментарий к ФЗ "Об акционерных обществах" (постатейный) [Электронный ресурс] // СПС "Консультант Плюс". – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CMB;n=6401> 10. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : від 16 січня 2003 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> господарський кодекс 11. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16 січня 2003 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> цивільний кодекс 12. Закон України "Про акціонерні товариства" від 17.09.2008 р. № 514-VI. ВВР № 50-51, ст. 384. 13. Федеральний Закон "Об акционерных обществах" от 26.12.1995 г. № 208-ФЗ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp/> 13. Вінник О. М. Науково-практичний коментар Закону України "Про акціонерні товариства" / О. М. Вінник. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – с. 312. 14. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" від 24 жовтня 2008 року № 13. 15. Модельний закон США "Про підприємницьку корпорацію" [Електронний ресурс] / Model business corporation act annotated : official text with official comments and statutory cross-references, Revised through 2005 adopted by the Committee on Corporate Laws of the Section of Business Law, with the support of the American Bar Association / Section of Business Law. – Режим доступу : <http://www.abanet.org/buslaw/committees> 16. Гуреев В. А. Проблемы защиты прав и интересов акционеров в Российской Федерации / В. А. Гуреев. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 112 с.

Надійшла до редколегії 13.12.12

УДК 347.1

I. Ромащенко, асп.

МОЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИМИ СПОСОБАМИ ЗАХИСТУ

В статті на основі наукових джерел та прикладів судової практики з'ясовується можливість застосування цивільно-правових способів захисту у публічно-правових відносинах.

Ключові слова: цивільно-правовий спосіб захисту, публічно-правові відносини, визнання права.

В статье на основе научных источников и примеров судебной практики выясняется возможность применения гражданско-правовых способов защиты в публично-правовых отношениях.

Ключевые слова: гражданско-правовой способ защиты, публично-правовые отношения, признание права.

On the basis of scientific sources and examples of court practice this article investigates whether it is possible to apply civil ways of legal protection in public legal relationships.

Key words: civil way of legal protection, public legal relationships, right recognition.

У науці цивільного права вивченням способів захисту цивільних прав займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема, Андрійцьо В.Д., Грибанов В.П., Колесов Р.М., Кузнєцова Н.С., Підлубна Т.М., Тимченко Г.П., Шимон С.І. та інші. При цьому, поняття "спосіб захисту права" властиве не лише цивільному праву, оскільки дослідники звертаються до висвітлення проблем способів захисту прав також у інших галузях права [1, с. 113-116; 2, с. 26-31], в результаті чого поряд із формулюванням "цивільно-правовий спосіб захисту прав"

[3, с. 386-392] існують також формулювання на зразок "адміністративно-правовий спосіб захисту прав" [4]. Крім того, у доктрині запропоновано підхід, за яким публічні права також можуть бути захищеними за допомогою цивільно-правових способів захисту [5]. Зазначені питання потребують детального дослідження, оскільки не є достатньо вивченими на даний момент в межах існуючих розробок.

Метою даної статті є з'ясування можливості захисту публічних прав цивільно-правовими способами захисту прав.

© Ромащенко І., 2013

Для розуміння того, чи є можливим захист прав, що відносяться до іншої галузі права, цивільно-правовими способами, необхідно звернутись до положень актів цивільного законодавства, якими встановлюється перелік цивільно-правових способів захисту. Цивільне законодавство безпосередньо в ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу (надалі за текстом – "ЦК") України [6] передбачає перелік способів захисту цивільних прав та інтересів, який охоплює наступні: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Вочевидь, цілком обґрунтовано називати вказані способи захисту цивільно-правовими, оскільки вони вміщені в основному акті цивільного законодавства. Поряд із ЦК України в цивільному законодавстві України є інші акти, де можуть передбачатись способи захисту цивільних прав, що повністю відповідає задекларованому в ч. 3 ст. 16 ЦК України правилу про невичерпний характер зазначеного в цій статті переліку. Наприклад, відповідно до ст. 52 Закону України "Про авторське право і суміжні права" суд має право прийняти постанову або ухвалу про заборону опублікування творів [7] – такий спосіб захисту не вказаний в статті 16 ЦК України.

Про можливість застосування цивільно-правових способів захисту до публічних прав зазначає у своїй дисертації Р.М. Колесов [8]. Публічні права та інтереси автор розглядає у контексті критерію поділу права на приватне та публічне, запропонованого Тумановою Л.В. та заснованого на тому, що приватне право – це сфера свободи, а не необхідності; децентралізації, нецентралізованого регулювання; в той час як публічне право – це сфера панування імперативних засад, необхідності, а не автономії волі і приватної ініціативи [8, с. 13]. Вказаний підхід відсилає до думки, висловленої Покровським Й.О., про те, що публічне право становить систему юридичної централізації відносин, а цивільне право, навпаки, є системою юридичної децентралізації: за своєю суттю передбачає наявність великої кількості самодостатніх центрів [9, с. 44]. Найбільш яскраво метод юридичної централізації виражений у таких галузях права як конституційне та адміністративне, що передбачають існування певного владного органу, наділеного повноваженнями нав'язувати свою волю іншим особам, та традиційно відносяться до галузей публічного права [10, с. 330-334]. Кожна з перелічених галузей права закріплює за колом суб'єктів певний визначений перелік прав, що дає підстави для виокремлення відповідно суб'єктивних конституційних та адміністративних прав.

Не вдаючись до детального висвітлення дискусії про різноманіття критеріїв поділу права на галузі, а також способів відмежування публічного права від приватного, можна стверджувати, що в науці визнається за можливе застосування цивільно-правових способів захисту до публічних, в тому числі конституційних та адміністративних прав. Такий захист прав характеризується певними особливостями.

Слід насамперед відзначити, що застосовувати положення законодавства, де передбачені цивільно-правові способи захисту, до відносин, що засновуються на адміністративному чи іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, за загальним пра-

вилком не дозволяється, оскільки це суперечить правилам ч. 2 ст. 1 ЦК України і потребує прямої вказівки закону. За відсутності положень, які б уповноважували на застосування цивільно-правових способів захисту у публічно-правових відносинах, суд, керуючись ст. 162 Кодексу адміністративного судочинства (надалі за текстом – "КАС") України, може застосувати, зокрема, такі способи захисту, як визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності і про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення; зобов'язання відповідача вчинити певні дії; зобов'язання відповідача утриматися від вчинення певних дій; інші передбачені КАС України способи захисту [11].

Разом з тим, судовій практиці відомі численні приклади, коли суб'єктивне публічне право піддавалось цивільно-правовому захисту без відповідного закріпленого законом дозволу на таке застосування. Наприклад, у адміністративній справі про визнання бездіяльності неправомірною та визнання права на отримання несплаченої соціальної допомоги відповідно до Закону України "Про соціальний захист дітей війни" [12] за особою було визнано право на отримання несплаченого підвищення до пенсії, встановленого ст. 6 Закону України "Про соціальний захист дітей війни" в розмірі 30% мінімальної пенсії за віком за період з 17.08.2010 р. по 12.02.2011 р. Суддя також зазначив у рішенні, що фактично ця щомісячна надбавка є формою реалізації конституційного права громадян, які є дітьми війни, на соціальний захист [13]. Таке рішення суд прийняв попри відсутність в спеціальному законодавстві, в даному випадку в Законі України "Про соціальний захист дітей війни", вказівки на можливість застосування до зазначених відносин положень цивільного законодавства, в тому числі в частині використання такого способу захисту прав як визнання права (п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України).

В іншій справі за позовом про стягнення державної пенсії та додаткової пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, суд встановив факт заниження розміру виплачуваної особі пенсії та визнав право особи на отримання державної пенсії в розмірі не менше шести мінімальних пенсій за віком та щомісячної додаткової пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, в розмірі 50 % від мінімальної пенсії за віком відповідно до вимог ст.ст. 50, 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" [14] із правом на послідовний перерахунок в зв'язку із зміною розміру мінімальної пенсії за віком [15]. Аналогічним чином, у справі про визнання відмови УПФУ в Красноперекопському районі у призначенні пільгової пенсії за ст. 13 Закону України "Про пенсійне забезпечення" [16] неправомірною, визнання права на пенсію та зобов'язання нарахувати пенсію судом було також визнано за позивачем право на пільгове пенсійне забезпечення як трактористу-машинисту відповідно до п. "в" ст. 13 Закону України "Про пенсійне забезпечення" [17].

Зазначені судові рішення були прийняті без посилання на конкретні норми законодавства, які б дозволяли суду застосовувати цей спосіб захисту, оскільки в жодному з перелічених законодавчих актів не передбачено норми, яка б уповноважувала суд визнавати право. При цьому, зазначені відносини відносяться до публічно-правових, оскільки сторони не перебували в рівному положенні між собою, управління Пенсійного фонду України здійснювало надані йому державою повноваження щодо виплати особі пенсії, а особа відповідно реалізувала належне їй конституційне право на пенсію.

Можливість віднесення таких відносин до публічно-правових підтверджується окремими судовими рішеннями [18]. В судовій практиці також можна віднайти приклади, коли адміністративний суд, попри звернення позивача із вимогою про захист його прав шляхом їх визнання, вживав інші способи захисту, які відповідали правилам ч. 4 ст. 105 КАС України, а саме визнавав дії управління Пенсійного фонду України неправомірними та зобов'язував останнє провести перерахунок та виплату пенсії правильно [19]. Не можна також погодитись із підходом, за яким суд зобов'язує орган Пенсійного фонду України визнати за особою право на пенсію [20], оскільки вчинення таких дій правозахисного характеру не входить до повноважень органів Пенсійного фонду України і відповідно суперечить положенням ст. 19 Конституції України, за якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [21].

Відтак, незважаючи на те, що в судовій практиці трапляються випадки, коли публічне право захищається цивільно-правовими способами захисту без відповідної вказівки на це в законі, такий захист має право на існування лише за умови закріплення в спеціальному законодавстві можливості застосування зазначених способів захисту у публічно-правових відносинах. Отже, діє презумпція неможливості застосування у публічно-правових відносинах цивільно-правових способів захисту, якщо інше не встановлено законом. При цьому, здатність публічних прав бути захищеними цивільно-правовими способами захисту, передбаченими в договорі між сторонами (а не в законі), виключається, оскільки це суперечить суті відносин, що не ґрунтуються на вільному волевиявленні та юридичній рівності сторін.

Водночас подальшого дослідження в цій сфері потребують питання про можливість та особливості використання інших закріплених в цивільному законодавстві цивільно-правових способів захисту до публічних прав,

наприклад, відшкодування моральної (немайнової) шкоди, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна та припинення цивільного правовідношення.

Список використаної літератури. 1. Бородін І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав і законних інтересів громадян // Проблеми законності. – Харків, 2000. – № 44. – С. 113–116. 2. Мірошніченко А.М. Обрання належного способу захисту прав на земельні ділянки // Адвокат. – 2011. – № 1 (124). – С. 26-31. 3. Ярова Т.М. Поняття способів захисту цивільних прав та інтересів // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 41. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – С. 386-392. 4. Бородін І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Бородін Іван Лук'янович; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20 с. 5. Колесов Р.Н. Гражданско-правовые способы защиты публичных прав и интересов: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / Роман Николаевич Колесов. – М., 2008. – 30 с. 6. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356. 7. Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64. 8. Колесов Р.Н. Гражданско-правовые способы защиты публичных прав и интересов: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / Роман Николаевич Колесов. – М., 2008. – 30 с. 9. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Изд. 4-е, испр. М.: "Статут", 2003. – 351 с. 10. Тихомиров Ю.А. Публичное право. Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1995. – 485 с. 11. Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-37. – Ст. 446. 12. Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 4. – Ст. 94. 13. Рішення Святошинського районного суду міста Києва від 18 березня 2011 року у справі 2-а-1768/11. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18050721> 14. Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 200. 15. Рішення Ірпінського міського суду Київської області від 10 серпня 2010 року у справі 2-2183/2010. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10881176> 16. Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10. 17. Рішення Красноперекоського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 26 травня 2010 року у справі № 2-765/10р. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9633768> 18. Рішення Хортицького районного суду від 06 вересня 2010 року у справі № 2-4735/2010 р. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11521487>. 19. Рішення Ворошиловського суду м. Донецька від 02 серпня 2010 року у справі № 2-5317. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10666784> 20. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 08 вересня 2010 року у справі № 2-3643/2010 р. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12426814> 21. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Надійшла до редколегії 14.12.12

УДК [351.755:06.11](477)

І. Михайлишин, здобувач

КОМПЕТЕНЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ТА МІСЦЕМ ПЕРЕБУВАННЯ

Визначено місце Державної міграційної служби України в системі центральних органів виконавчої влади та її роль в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. Проаналізовано компетенцію Державної міграційної служби України щодо реєстрації фізичних осіб за місцем проживання та місцем перебування. Висвітлено перспективні напрямки діяльності Державної міграційної служби України.

Ключові слова: Державна міграційна служба України, реєстрація, місце проживання, місце перебування.

Определено место Государственной миграционной службы Украины в системе центральных органов государственной власти и ее роль в деятельности министерства внутренних дел Украины. Проанализирована компетенция Государственной миграционной службы Украины в сфере регистрации физическими лицами места проживания и места пребывания. Отображены перспективные направления деятельности Государственной миграционной службы Украины.

Ключевые слова: Государственная миграционная служба Украины, регистрация, место проживания, место пребывания.

The place of State migration service of Ukraine in the system of central public authorities and its role in the activity of Ministry of internal affairs of Ukraine has been certain. The jurisdiction of State migration service of Ukraine in the sphere of registration the place of residence and place of stay of physical persons has been analyzed. The perspective directions of the activity of State migration service of Ukraine have been represented.

Key words: State migration service of Ukraine, registration, place of residence, place of stay.

З метою впорядкування переміщення осіб по території України, обліку населення, що перебуває на території України, посилення соціального і правового захисту осіб, які знаходяться на території України, підвищення ефективності прикордонного та внутрішнього міграційного контролю особливого значення набуває розробка дієвого механізму реєстрації фізичних осіб за місцем проживання та місцем перебування. Відсутність

зазначеного механізму та недостатня ефективність відповідних органів державної влади у цій сфері може призвести до різкого збільшення випадків незаконної міграції, нерегульованого транзитного проїзду мігрантів територією України та, як наслідок, на погіршення криміногенної ситуації в державі. Таким чином, назріла потреба у дослідженні проблеми діяльності новоствореного органу виконавчої влади, основним призначен-

© Михайлишин І., 2013

